

Kamenné kříže ve Slezsku, Horní Lužici a Kladsku

Stone crosses in Silesia, Upper Lusatia and Kłodzko region

JOSEF UNGER

Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Kotlářská 267/2, Brno 611 37

Téma kamenných křížů je velmi živá problematika reflektovaná středoevropskou literaturou, hojně také v České republice, ale málokdy dosahující takové úrovně jako předložené zpracování polských autorů.

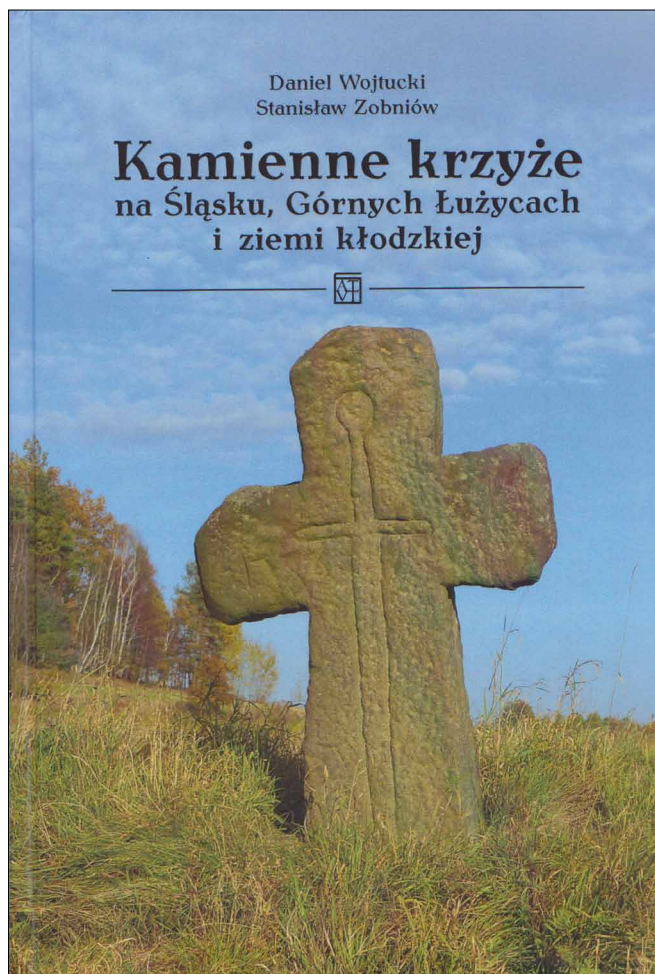
Kniha je rozdělena do dvou částí. V první části na 184 stránkách je velmi podrobné a kvalifikované pojednání o kamenných křížích i jiných památkách z hlediska významu a funkce. Po úvodu a obsáhlých dějinách bádání i přehledu literatury, následuje první kapitola (Rozdział 1), která je věnována otázkám vraždy i zabití z hlediska práva i možnosti následného

vyrovnání. Součástí tohoto aktu byly kromě finančního vyrovnání také mše za zemřelého, různé donace, poutě i pomníky ve tvaru kříže či jiného objektu (kaple, boží muka, epitafy). V druhé kapitole (Rozdział 2) jsou popsány jiné funkce křížů, které byly postaveny v místech zaniklého kostela nebo hřbitova, či přírodní katastrofy, nebo moru. Kříže bývaly situovány také na hranicích různých správních území. Jako příklad jsou kromě jiného uvedeny Petrovy kameny pod Pradědem. Někdy měly kříže funkci ochranou před přírodními katastrofami, jako u Šumperka, kde roku 1725 postavili kříž jako ochranu před ničivými bouřkami (Wetterkreuz). Zvláštní subkapitola (2.3) je věnována křížům, které souvisely s právem, azylem i popravíšti. Nacházely se v místech zasedání soudů (Gerichtswahrzeichen) a na cestě k popravíšti (Armsünderkreuze). U stínadel (Rabenstein) bývaly kříže postaveny přímo na plošině tohoto zařízení. Zajímavý je případ u Jelenie Góry, kde prostor šibenice byl vymezen dvanácti kamennými bloky opatřenými vytesaným křížkem. Kříže byly někdy postaveny také v místech zaniklé šibenice. Památkové kříže (2.4) se stavěly v místech tragické smrti, nad hroby vojáků, nebo i na místě zastřelení posledního vlka. V Čechách (především na Moravě) a Horním Slezsku jsou takové kříže často označovány jako cyrilometodějské. Mnoho křížů souvisí také s hřbitovy a kostely (2.5). Zajímavá je veduta z poloviny 18. stol. (obr. 72) zobrazující Liberec s okolím. Kromě hřbitova s kříži je zobrazena šibenice i velký kříž na cestě k ní.

Kapitola třetí (Rozdział 3) se zabývá nálezy pod kamennými kříži. Je zde uvedena i zpráva k roku 1752 týkající se Jívové u Šumperka, kde tělo sebevraha bylo zahrabáno u jakéhosi stojícího kříže (stehenden Creütz). Nálezy pod kříži lze rozdělit do tří skupin a to pozůstatky lidské i zvířecí, železné předměty a keramické nádoby. Z tohoto hlediska je pozoruhodný nález z Žerníků, kde v bezprostřední blízkosti dvou křížů v centru vsi se našly v hloubce do 25 cm zlomky nádob z 16. až 17. stol. a v hloubce 70 až 85 cm kostra muže ve věku adultus, zlomky nádob z 13./14. stol. a kosti dítěte patrně z 17. stol. Jiný případ je uveden z Židlova u Ralska (okr. Česká Lípa), kde se pod kamenným křížem našla kostra dívky, zemřelé ve věku 14 až 17 let, vybavené zavíracím nožem, korálkem a mosaznými zvonky. Hrob se nejnověji datuje do 17. stol. Další podobné nálezy jsou popsány od Kamenného Mostu (okr. Kladno), Dubé u České Lípy a dalších slezských i lužických lokalit.

Výsledkem obrovské heuristické práce je katalog kamenných křížů na 436 stránkách, zpracovaný tak, že u každé položky je uvedena lokalizace (včetně údajů GPS), popis objektu, rozměry a materiál, základní historické zprávy a literatura včetně pramenů. U většiny položek je jedna nebo i více fotografií, případně i kresby. Tímto se práce stává výsledkem i východiskem dalšího bádání.

Kniha je doplněna obsáhlou bibliografií, českým a německým resumé i jmenným rejstříkem, kde najdeme celou řadu obcí v České republice (Cheb, Dubá, Duchcov, Horní Slavkov, Javorník, Kamenný Most, Litoměřice, Osek nad Bečvou, Pavlovice, Podhradí u Chebu, Praha, Radslavice u Přerova, Ralsko, Trutnov). Lze doplnit, že v knize se píše také o dalších obcích (Jívová – str. 169, Křížová – str. 126, Krupka – str. 84, Podhoří

Přebal knihy: Daniel Wojtucki – Stanisław Zobniów (2017): *Kamienne krzyże na Śląsku, Górnych Łużycach i ziemi kłodzkiej*. Wrocław: Atut.

u Chebu – str. 97, Šumperk – str. 132, 137, 169, Žopy – str. 126, Židlov – str. 172).

Závěrem lze dodat, že kniha polských autorů představuje výbornou pomůcku pro badatele v problematice kamenných křížů a to jak v první teoretické části, tak i v katalogu. Autorům lze blahopřát k dobře vykonané práci.

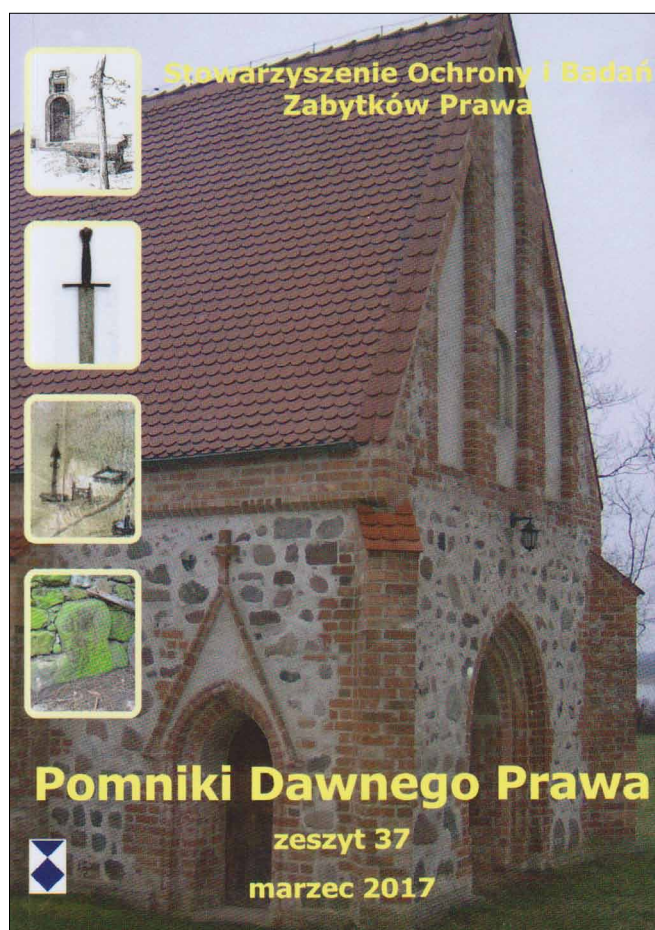
Pomniki Dawnego Prawa

Monuments of the Old Law

JOSEF UNGER

Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Kotlářská 267/2, Brno 611 37

Stowarzyszenie Ochrony i Badań Zabytków Prawa ve Wrocławu vydalo již 37 sešitů zabývajících se historií práva nejen v Polsku, ale také na území České republiky. Výrazem této spolupráce je české resumé, nebo i dvojjazyčnost některých příspěvků. V článku Roberta Heše „Miasto Banie, joannici z Rurki i Swobodnicy i zabójstwa zakonnego dostojnika“ (str.

Obálka časopisu: *Pomniki Dawnego Prawa*, zeszyt 37, marzec 2017.
ISSN 1641 - 8603

4–13) se popisují incidenty z 14. stol. a jejich řešení smírcí smlouvou, jejíž součástí bylo zbudování dřevěného smírcího kříže. Daniel Wojtucki v příspěvku nazvaném „Stół sądowy na rynku w Strzelnie“ (str. 14–23), se zabývá kamenným soudním stolem, který je výjimečnou památkou datovanou sice až k roku 1740, ale navazující na starší právo ze 17. stol. Z jelenohorských kronik vychází práce Karoliny Pogorzelské „Samobójstwo w średniowieczu i czasach nowożytnych z uwzględnieniem przykładów z jeleniogórskich kronik“ (str. 24–41). Podrobně je popsáno zacházení s dehonestovaným tělem sebevraha. Daniel Wojtucki v článku „Dankowice koło Jordanowa Śląskiego – grób „wampirzycy“ czy straconej skazanej?“ (str. 42–55) uvádí na pravou míru interpretaci hrobu objeveného roku 1935, který byl považován za vampirický. Místo nálezů „Galgenberg“ však svědčí o uložení mečem popravené ženy do rakve a deponování na místě. Samozřejmě nelze vyloučit ani možnost, že žena byla popravena na jiném místě a u šibenice jen „pohřbena“. Jan Štěpán vytěžil z map uložených v opavském archivu doklady o celé řadě památek souvisejících s historií práva na Moravě, které zveřejnil pod českým názvem „Některé šibenice a pranýře na mapách olomoucké pobočky zemského archivu v Opavě“ (str. 56–69). U Velké Bystřice je dokumentován jednak pranýř a jednak dvousloupová šibenice v trati „beym gericht“. U Lipníka nad Bečvou a u Litovle stávaly zděné šibenice studňového typu na čtvercovém půdorysu. Kruhový půdorys měla šibenice u Velkých Losin. Kromě toho u Červené hory stávala koleňová šibenice, která však nebyla místem poprav, ale jen výstrahou pro kočovné tlupy (Zigeiner galgen). Další šibenice je zaznamenána u Náměště na Hané, kde na náměstí býval i pranýř. Pranýř, šibenice a trdlice pro trestání menších provinění stávaly u Huzové. U Zábřehu je zaznamenána jednoduchá dřevěná dvousloupová šibenice. Na závěr jsou publikovány zprávy Antoni Mizioleka o objevu obrazu sekery, vyrytém na kameni druhotně použitém u kostela v Nowem Kościele (str. 70–75), Daniela Wojtuckého o katovském meči z Liberce, který byl prodán neznámé soukromé osobě za 9500 Euro (str. 76–77) a také Leszka Róžańského o pokusu lokalizace šibenice v Kowarech (str. 78–79). Redakci i autorům je možno blahopřát k velmi dobré práci při poznávání a publikování nových poznatků týkajících se památek minulého práva.

Konec lidské evoluce

Closing Human Evolution

LIBOR ŠIMEK

Ústav antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, Kotlářská 267/2, Brno 611 37

Kniha profesora Ladislava Kováče *Konec lidské evoluce* s podtitulem *Život v závěrečném věku* je v našem prostředí unikátním autorským počinem, jak svým rozsáhlým užitím zdrojů